

ning til et ondt og totalitært system, bidro til å opprettholde håp der intet håp skulle være. Konsekvensen av å ta dette inn over seg kunne bli å gi slipp på alt, men til gjengjeld berge livet.

«Problemet er at når valget står mellom å tro det verste og å leve i håpet, velger mennesker som regel det siste.» Denne nøkkelsetningen, som beskriver jødernes situasjon i gettoen, gir økt forståelse av den store gåten – hvorfor forsto de ikke at de måtte flykte, de som kunne?

I denne underlige tiden viser grusomheten seg både i det systematiske og det tilfeldige. Egenskaper som vanligvis sikrer overlevelse og fungering, kan nå være selvdestruktive. Intuisjon, snarrådighet og evne til å gå sine egne veier er egenskaper som fremheves hos Nina og hennes nærmeste, samtidig som tilfeldighetene velsigner dem.

Nina er på flukt fra 1940 og helt frem til hun får opphold i Sverige – hun og familien har da vært gjennom mange etapper og prøvelser, med omkostninger av ulike slag. Mindre åpenbare påkjenninger er kanskje den uttalte antisemittismen i Polen som krevde liv og bidro til forfølgelse etter krigen, samt mistanken om kommunistisk infiltrasjon som ble rettet mot polske innvandrere i Sverige.

Ninas reise er en god bok om overlevelse, om historie, om menneskelige grunnvilkår i en ekstrem tid, om håp tross alt.

Totalitære krefters muligheter og menneskets evne til overlevelse er temaer som angår oss til alle tider.

Nina Helene Alnes Sitek

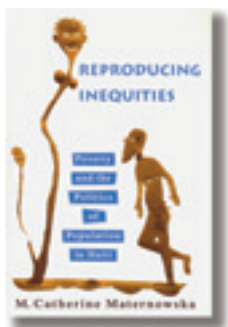
Psykiatrisk avdeling
Diakonhjemmet sykehus

Opplysende og rystende om familieplanlegging på Haiti

Maternowska MC.

Reproducing inequities

Poverty and the politics of population in Haiti. 221 s, ill. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 2006. Pris USD 27
ISBN 0-8135-35854-8

Denne boken er basert på mer enn 16 års liv og forskning i et av slumkvarterene i Haitis hovedstad Port-au-Prince. Bydelen bærer navnet «Cité Soleil» (Solbydelen) som gir forhåpninger om at her vil vi finne mye sol, varme og glede. Men forfatteren beskriver og analyserer en hjerteskjærende hverdag fra dette strøket. Det er ikke bare levekårene for folket i et av verdens fattigste land som er

rystende, men også hvordan USAs bistandsorganisasjon (USAID) og organisasjonene den støtter undergraver folks behov for bedre helse og bedre kontroll over sin fertilitet.

Forfatteren er antropolog, men hennes kvalitative intervjuer og observasjoner i folks hjem og på en familieplanleggingsklinikkk har gått hånd i hånd med konsulentoppdrag og forsøk på å bistå befolkningen i å utforme helseprogrammer, og ved å være deres talerør overfor bistandsapparatet og helsemyndigheter. Dette har gitt henne innsikt i mange aspekter ved det som er bokens tema: Familieplanleggingspolitikk og -praksis i Cité Soleil. Boken søker å svare på to spørsmål: Hva påvirker høy fertilitet og lav prevensjonsbruk i dette urbane samfunnet? Og hvorfor har internasjonale organisasjoners tilnærming til problemet feilet?

Boken har sju kapitler i tillegg til et forord av antropologen og legen Paul Farmer, som bl.a. er kjent for sin analyse av aidsepidemiens fremvekst på Haiti. Introduksjonskapitlet beskriver kort bydelen og dens historie, feltarbeidet og bokens oppbygning. Neste kapittel gir en noe summarisk og mangefull beskrivelse av teoretiske tilnærminger til reproduksjon innen ulike disipliner. Forfatteren presenterer så det rammeverket hun selv bruker i sin analyse og som blir kalt «the political economy of fertility» (PEF). Denne tilnærmingen representerer en antropologisk utfordring til demografiens statiske tilnærming til fertilitet og reproduksjon. Den søker å forstå hvordan reproduksjon bestemmes av politiske, økonomiske og kulturelle krefter på både makro- og mikronivå, og som er i stadig endring. I de neste kapitlene bruker Maternowska dette perspektivet til å analysere hvorfor fertilitetsnivået ikke har gått ned i Cité Soleil på tross av at USAID har brukt mange millioner dollar gjennom mange år for å overbevise folk om at de må bruke prevensjon. Hun har intervjuet og observert folk i sine hjem, og hun har gjort observasjoner og intervjuer på bydelens USAID-finansierte familieplanleggingsklinikkk. Et hovedfunn er at de fattige i stor grad ikke bruker prevensjon som en protest mot måten de blir behandlet på av det man kan kalle «familieplanleggingsapparatet», som strekker seg fra den amerikanske presidenten via farmasøytisk industri til leger og sykepleiere på klinikken som behandler sine pasienter med en stor grad av forakt.

Der nest settes funnene fra de foregående kapitlene inn i en politisk-historisk ramme av Haitis interne konflikter og internasjonal politikk. Her viser forfatteren hvordan familieplanlegging og helse i høy grad er politiske temaer og at giverlandene manipulerer dette feltet for å fremme en politisk og moralsk agenda, basert på hva som er viktig

for dem i motsetning til hva som er prioritert av befolkningen som skal nyte godt av støtten. I det siste kapitlet trekker Maternowska frem fire prosjekter på Haiti som i motsetning til klinikken i Cité Soleil har oppnådd gode resultater i form av mye høyere bruk av helsetjenester og prevensjon. Sentralt for disse prosjektene er viljen til å ta befolkningens egne ønsker og prioriteringer på alvor og å knytte behovene innen reproduktiv helse til mer generelle behov for å bedre helse og reduksjon av fattigdom.

Studien er en analyse av hva som gikk galt med et familieplanleggingsprosjekt i en begrenset bydel. Forfatterens evne til å sette både bydelen og temaet i et videre perspektiv med et levende og lett tilgjengelig språk, gjør imidlertid dette til interessant og instruktiv lesing også for den som arbeider med andre helsetemaer og i andre geografiske områder.

Joar Svanemyr

Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin
Universitetet i Oslo

Hamburg – Caen – Bayeux

Damhaug T.

Overlord

336 s. Oslo: Cappelen, 2006. Pris NOK 349
ISBN 82-02-26396-7

En fortelling om virkelighetens tvilsomhet eller om tvilens virkning på virkeligheten, er det dette denne boken handler om? En komposisjon av små historier – noen menneskers liv og tid – på klangbunnen av en stor historie, den andre verdenskrigs ondskap og utid, er det dette forfatteren har lagt frem?

Skjulte, fortiede, hemmelige og, derfor, farlige forbindelser og forhold er stoffet som både klassiske tragedier, smertefulle liv og moderne thrillere er laget av. Så også denne.

Idet han ser en alliert armada nærme seg strendene i Normandie, vet en tysk løytnant at han på liv og død må nå en elsket kvinne. Den umulige, skjulte, livsfarlige relasjonen til en fransk kvinne er den tyske mannens eneste mulige sted for å bekjenne sin største skyld. Den handler ikke om at han er okkupert i hennes land. Den handler ikke om at han har brakt henne i livsfare. Skylden består i å ha forrådet en mann som hans mor elsket og som han selv skylder hele sin utdanning, nesten alt han vet og alt han er. Og som i greske tragedier er det dette han ikke vet.

Denne fortellingen handler om følgene

av ondskap og utid: at mennesker mister fotfeste, orientering, tilhørighet og identitet. Jeanne og Peter er elskende fiender som får en sønn som ikke vet hvem han er og hvem han skal lete etter for å få svar på hvorfor hans far utleverte sin egen far uten å vite at det var nettopp det han gjorde.

Da han omsider ved hjelp av Chantalle, Jeannes sønnedatter, begriper hvem han er, har havet tatt Chantalle – akkurat som det tok Katarina, Peters mor. Volden og hatet som skilte og drepte Peters foreldre, hadde kraft nok til også å ramme de neste generasjoner.

Det gamle testamente, gresk tragedie og europeisk drama danner de store rammer. Bare hvis meningen er åpenbar, fremtrer det enkelte menneskets levde liv som meningsfylt. Boken er følgelig en variasjon over et eldgammelt tema: den menneskelige væren. Derfor har den medisinsk relevans.

Anna Luise Kirkengen

Forebyggende helsearbeid
Enhet for helsefag
Akershus universitetssykehus

Bertrand Russells fred

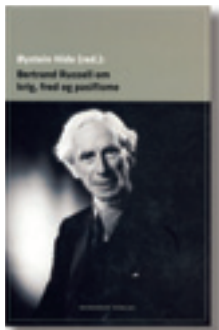
Hide Ø, red.

Bertrand Russell om krig, fred og pasifisme

261 s. Oslo: Humanist forlag, 2006.

Pris NOK 268

ISBN 82-92622-10-1

Boken består av utvalgte tekster av Bertrand Russell (1872–1970), presentert og oversatt av filosof Øystein Hide, med forord av filosof Henrik Syse. Russell fikk nobelprisen i litteratur i 1950 og ble av juryen omtalt som

«en av vår tids briljante talsmenn for rasjonalitet og humanisme». Han hadde en enorm produksjon. Selv om noen av de gjengitte tekstene er isolerte bokkapitler, var de ved utgivelsen høyst dagsaktuelle.

Russell tilhørte en av de mest innflytelsesrike familiene i England. Han arbeidet med matematikk, logikk og filosofi i Cambridge, inntil han mer enn 40 år gammel hev seg inn i samfunnsdebatten som antikrigsaktivist og skribent med ønske om å forbedre verden.

Bokens del 1 består av ti tekster skrevet under og like etter første verdenskrig, og er sterkt preget av krigens meningsløshet. Del 2 inneholder fem tekster fra begynnelsen av den kalde krigen, bl.a. med fokus på atomtrusselen. Den inkluderer nobelforedraget, som i likhet med de øvrige tekstene er preget av en positiv tro på at vi mennesker kan unngå krig hvis vi vil.

I begge epoker går Russell inn til den menneskelige kjernen av krigens vesen. Fokus er på atferd og samhandling og måter å hindre krig gjennom individuell opplæring og sosial rekonstruksjon, med dreining av menneskelig aktivitet i kreativ retning. Han aksepterer atomavskrekking, inntil oppfinnelsen av hydrogenbomben setter hele menneskehetens eksistens på spill. I denne situasjonen må hensynet til andre interesser vike for samarbeidet om vår felles overlevelse. «Husk din menneskelighet, og glem resten. Om du kan gjøre det, ligger veien åpen til et nytt Paradis; om du ikke kan det, ligger ingenting annet foran deg enn universell død.»

Boken gir leseren et blikk inn i en skolert tenkers forsøk på å forstå krigens vesen og mulige måter å forebygge krig. Vi møter personen i to atskilte epoker av et langt liv og gis mulighet til selv å sammenholde hans tenking med historiens gang gjennom mer enn hundre år.

Er boken relevant for leger? Ja, fordi krigens metode er død og lemlestelse og dermed i bunn og grunn et medisinsk problem. Leger bør ikke bare reparere krigens ofre, men også bidra til å forebygge krig – og særlig atomkrig som truer selve livsgrunnlaget på jorden.

Kirsten Kjelsberg Osen

Norske leger mot atomvåpen

Hvem og hva er kropp?

Engelsrud G.

Hva er kropp

154 s, tab, ill. Oslo: Universitetsforlaget, 2006.

Pris NOK 149

ISBN 82-15-00785-6

Universitetsforlaget presenterer i en serie kalt *Hva er ...* korte tekster skrevet av fagpersoner. Disse skal introdusere leserne – som kan være hvem som helst – i hva noe er. Dette «noe» kan være et kunnskapsfelt, et fag, et redskap, en

institusjon, en ideologi, en religion, en sosial praksis, en struktur eller et fenomen.

Et slikt «noe» er menneskekroppen. Allerede i utgangspunktet sprenger den som objekt omtaleformens rammer, så elastiske de enn måtte være tenkt. Følgelig er enten spørsmålet i tittelen forfeilet fordi kroppen er for mye ulikt, eller svarene blir feil fordi de uansett ikke kan gi et uttømmende bilde av hva kroppen er, kan betraktes som eller kan antas å være.

Hva som er kropp eller hva kroppen er,

det kommer nemlig an på. Det belegger bokens forfatter fra sin personlige og faglige kunnskap om kroppen fra idrett, dans og fysioterapi (men overraskende lite om dette). Med de tre erfaringsfeltene som grunnlag drøfter hun hvordan kroppen er blitt formet av historie og verdenssyn, av vitenskapsteori og tidsånd, av mote og marked, av fag og frykt. Disse og flere aspekter forankres i en betimelig kritikk av det dualistiske språket om kroppen som uttrykk for det tradisjonelle synet på menneske som delt: kroppen som materie og sjelen/det mentale som ikke-materie.

Forfatteren kontrasterer den objektgjorte, materielle, biologiske kroppen som fremtrådte i opplysningstiden – og de derav utviklede vitenskapsidealer – med den levde kroppen som ble den fenomenologiske filosofiens hovedanliggende, her representert med en av dens sentrale tenkere, den franske filosofen Maurice Merleau-Ponty (1908–61). Forfatteren karakteriserer sin egen erkjennelsesteoretiske posisjon som hjemmehørende i den sistnevnte forståelsen. Og hun definerer derfor bokens sentrale perspektiv som følger: «kroppen har mening og erfaring som sitt ypperste kjennetegn.»

Siden en kropp ikke kan konstituere sosiokulturell mening og betydningen av erfaring, burde forfatteren ha insistert på å skifte bokens tittel. Når kropp, som hun sier, er noe et menneske både *er* og *har*, samtidig, alltid, bør spørsmålet i bokens tittel reformuleres: Hva og hvem er kropp? For uansett om hun i det videre snakker om den kirurgisk manipulererte, treningstrimmede, fete, anorektiske, lystfulle, tyngede, overstimulerte eller utnyttede (om enn ikke utbyttede) kroppen, er en kropp alltid en person. Og personer kan ikke reduseres til kropp.

Forfatteren motsier sin egen teoretiske posisjon når hun f.eks. skriver: «Når man føler seg invadert, vil kroppen ytre seg, ved å snu seg vekk, søke et annet sted med blikket, trekke seg, holde pusten osv.» Men «man» er et vesen med kognitiv kapasitet, med evnen til å snakke og tenke og til å tenke over at han/hun kan snakke og tenke. Det er *en person* som er sosialisert inn i bestemte tankemønstre og forestillingsverdener som bl.a. ytrer seg i kroppslige vaner og i væremåter. Det er ikke kroppen, men personen som føler seg invadert og som reagerer med hele seg, bl.a. ved å snu seg vekk.

Den dualistiske tenkingen og det delende språket bør fortest mulig forlates, særlig i medisinen, for at faget skal kunne begripe og begrepsfeste den levde kroppen som ethvert menneske både *er* og *har*.

Anna Luise Kirkengen

Forebyggende helsearbeid
Enhet for helsefag
Akershus universitetssykehus